

Delaktighet och tillgänglighet för alla

Funktionshinderpolitiskt program för Region Östergötland
2019-2023

Handläggare: Jenni Fock och Mia Thun
Verksamhet: Verksamhetsutveckling vård och hälsa
Datum: 190520
Diarienummer: RS 2019-266

Delaktighet och tillgänglighet för alla – funktionshinderpolitiskt program för Region Östergötland 2019-2023

Bakgrund

Under åren 1995-2007 fanns ett handikappolitiskt program för hälso- och sjukvårdsområdet i dåvarande Landstinget i Östergötland. Programmet upphörde inför 2008 eftersom det utvecklats strukturer och arenor för att ta tillvara på erfarenheter, kunskaper och synpunkter från funktionshindersrörelsen på annat sätt.

Under 2016 aktualiserade Region Östergötlands råd i frågor om funktionsnedsättning behovet av att ta fram ett nytt program som lyfter funktionshinderperspektivet i Region Östergötland och som omfattar regionens samtliga ansvarsområden.

Processen

Regionstyrelsen gav i augusti 2017 regiondirektören i uppdrag att ta fram ett nytt funktionshinderpolitiskt program/motsvarande för regionens ansvarsområden (§ RS 171/2017). Förslaget till ett nytt funktionshinderpolitiskt program är framtaget i samverkan mellan Regionens råd i frågor om funktionsnedsättning, Funktionsrätt Östergötland, Länsstyrelsen Östergötland och Myndigheten för Delaktighet.

Regionstyrelsen föreslår tillstyrka regionfullmäktige BESLUTA

att fastställa, Delaktighet och tillgänglighet för alla – funktionshinderpolitiskt program för Region Östergötland 2019-2023 program, enligt föreliggande förslag.

Krister Björkegren
Regiondirektör

Josefin Bjäresten
Tf. ekonomidirektör

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
2 Utgångspunkter för programmet	5
2.1 Internationella styrdokument.....	5
2.2 Nationella styrdokument.....	5
2.2.1 Principen om universell utformning.....	6
2.2.2 Identifiera och åtgärda befintliga brister i tillgängligheten.....	6
2.2.3 Individuella stöd och lösningar.....	6
2.2.4 Förebygga och motverka diskriminering.....	6
2.3 Regionala styrdokument.....	7
2.4 Hälsa, jämlikhet och jämställdhet.....	7
3 Fokusområden	9
3.1 Medskapare och deltagare.....	9
3.2 Digital delaktighet och tillgång till ny teknik.....	9
3.3 Arbeta och kunna försörja sig själv.....	9
3.4 God tillgänglighet.....	10
3.5 God hälsa.....	10
3.6 Personcentrerad vård.....	11
3.7 God utbildning och livslångt lärande.....	11
4 Genomförande	12
4.1 Anta ett funktionshinderperspektiv i arbetet.....	12
4.2 Samverkan.....	12
4.3 Upphandling.....	12
4.4 Forskning.....	12
4.5 God kunskap.....	13
5 Uppföljning och utvärdering	14
6 Begrepp och definitioner	14
7 Referenser	16
7.1 Övriga referensdokument.....	18

1 Inledning

Alla östgötar ska kunna leva så fria och självständiga liv som möjligt. Region Östergötland – som jobbar på uppdrag av östgötarna – fyller en viktig funktion för att säkerställa detta. Regionens arbete grundas i att möta och främja mångfald.

Region Östergötland verkar för att förebygga, förhindra och ta bort funktionshinder för att säkra tillgänglighet och delaktighet för alla invånare. Alla östgötar – oavsett funktionsförmåga – ska kunna ta del av Region Östergötlands olika verksamheter. Det är en förutsättning för att alla länets invånare ska kunna känna sig trygga och bära med sig en framtidstro.

I detta funktionshinderpolitiska program förtydligar vi vad Region Östergötland måste åstadkomma för att skapa full delaktighet och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Programmet blir därmed grunden för ett gemensamt förhållningssätt och ett viktigt redskap för att uppnå en gemensam helhetssyn i regionen.

Kaisa Karro (S), Regionstyrelsens ordförande 3 april 2019

Programmet är resultatet av ett samarbete mellan Funktionsrätt Östergötland, Länsstyrelsen i Östergötland, Myndigheten för Delaktighet, Regionens råd i frågor om funktionsnedsättning, politiker och tjänstepersoner på Region Östergötlands Ledningsstab samt utvecklingsledare från Verksamhetsutveckling vård och hälsa.

Programmet är uppdelat i olika delar. Kapitel två beskriver konventioner, lagar och riktlinjer som ligger till grund för programmet och dess innehåll. I kapitel tre presenteras de fokusområden som Region Östergötland anser är särskilt viktiga att arbeta med. Kapitel fyra innehåller framgångsfaktorer för implementering och genomförande, och i kapitel fem presenteras slutligen förslag på uppföljning och utvärdering av programmet. I kapitel sex och sju finns begrepp och definitioner som förklarar delar i programmet samt referenser.

2 Utgångspunkter för programmet

I och med det funktionshinderpolitiska programmet, tar politiken i Region Östergötland ställning och intensifierar arbetet genom att integrera ett funktionshinderperspektiv i all regionens verksamheter. Programmet ska vara långsiktigt.

Region Östergötlands funktionshinderpolitiska program tar avstamp i internationella, nationella och regionala styrdokument och är ett komplement till gällande lagstiftning. Det utgår också från aktuell forskning och kunskap om funktionshinder. Programmet anger Region Östergötlands ambitioner och viljeinriktning inom funktionshinderområdet.

2.1 Internationella styrdokument

Förenta Nationernas (FN) konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning trädde i kraft i Sverige 2009. Det innebär bland annat att Region Östergötland som del av offentliga sektorn har ett juridiskt ansvar att förverkliga innehållet i konventionen. (Socialdepartementet, 2008)

Konventionen innehåller 50 artiklar som alla utgår från grundläggande principer så som jämlikhet, icke-diskriminering och tillgänglighet. De artiklar som länder haft svårast att tolka och genomföra, har FN:s kommitté valt att belysa och tolka i allmänna kommentarer:

- Likhet inför lagen
- Tillgänglighet
- Kvinnor och flickor med funktionsnedsättning
- Rätten till utbildning (Myndigheten för Delaktighet, 2018 a)

Utöver FN:s konvention finns Agenda 2030, Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, EU:s handikappsstrategi 2010–2020, EU:s kollektivtrafikförordning och FN:s konvention om mänskliga rättigheter att beakta. I alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning är det nödvändigt att ta hänsyn till barns rättigheter enligt FN:s barnkonvention (se kapitel 7.1).

2.2 Nationella styrdokument

Regeringens nationella mål för funktionshinderspolitiken utgår från FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Med mångfald som grund är målet att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och att barnrättsperspektivet uppmärksammas. (Regeringen, 2016)

Myndigheten för delaktighet (MFD) har regeringens uppdrag att driva på utvecklingen, följa upp funktionshinderspolitiken och sprida kunskap inom området och verka för att funktionshinderpolitiken får genomslag i hela samhället. (Myndigheten för Delaktighet, 2019)

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) tydliggör i positionspapper sina ställningstaganden för ett samlat nationellt, regionalt och lokalt ansvar för alla människors lika möjligheter (Sveriges Kommuner och Landsting, 2017). SKL har även i en överenskommelse med regeringen en pågående satsning på hälsa och jämställdhet samt kvinnofrid 2018-2020 (Sveriges Kommuner och landsting, 2018).

I regeringens nationella mål och inriktning för funktionshinderpolitiken finns fyra funktionshinderperspektiv som är ömsesidigt beroende av varandra och som stöder det nationella målet.

1. Principen om universell utformning
2. Identifiera och åtgärda befintliga brister i tillgänglighet
3. Individuella stöd och lösningar
4. Förebygga och motverka diskriminering (Regeringen, 2016).

Principen om universell utformning

När verksamheter bygger, utvecklar eller gör omfattande revideringar/ombyggnationer utgår de från samhällets mångfald och planerar och utformar den omgivande miljön så att den är tillgänglig och användbar för alla. Sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster möjliggör att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning. Det måste ske med medvetenhet så att personer med funktionsnedsättning får möjlighet att verka i vardagen på samma villkor som personer utan funktionsnedsättning. Genom att göra rätt från början kan åtgärder som kostar mycket pengar i efterhand undvikas. (Regeringen, 2016)

Identifiera och åtgärda befintliga brister i tillgängligheten

Brister i tillgängligheten identifieras genom att analysera befintliga verksamheter, miljöer, tjänster, produkter och system. Ett sådant arbete bedrivs systematiskt och uthålligt. Därefter planeras och genomförs åtgärder. (Regeringen, 2016)

Individuella stöd och lösningar

Principen om universell utformning tar sikte på generella lösningar för att öka tillgängligheten. Detta är inte alltid tillräckligt och det finns därför behov av individuella stöd och lösningar för att kompensera. Personen det gäller ska så långt som möjligt vara delaktig i de beslut som fattas. För att skapa bästa möjliga förutsättningar för delaktighet måste information och kommunikation anpassas och göras tillgänglig. (Regeringen, 2016)

Förebygga och motverka diskriminering

I samhället finns uppfattningar, fördomar och attityder som leder till diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Diskriminering sker inte enbart utifrån bristande tillgänglighet utan också i direkta handlingar och agerande på personnivå. Det ska också uppmärksammas att personer med funktionsnedsättning kan vara flerfaldigt utsatta, utifrån såväl funktionsnedsättning som kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och ålder. (Regeringen, 2016)

Att inte diskriminera är att förhindra att personer med funktionsnedsättning behandlas sämre, missgynnas och inte ges samma rättigheter och möjligheter som andra. Fördomar, negativa attityder och kränkningar stoppas. (Regeringen, 2016)

2.3 Regionala styrdokument

Region Östergötlands vision är att genom att bidra till attraktivitet, visa handlingskraft och verka för goda livsvillkor vara en drivkraft för hållbar utveckling och livskvalitet i Östergötland. Genom det regionala utvecklingsuppdraget kan Region Östergötland aktivt bidra till ett tillgängligt, rikt och utbrett kultur- och friluftsliv, en hållbar jämlik tillväxt och ta ett ansvar för tillgänglighetsaspekter i den rumsliga planeringen av Östergötland. (Region Östergötland, 2018)

Region Östergötlands mål är förutom jämlik hälsa också goda livsvillkor för regionens invånare. Region Östergötland ska aktivt arbeta för att utjämna skillnader i hälsa mellan såväl befolkningsgrupper, länsdelar och stadsdelar. Alla som kommer i kontakt med regionens verksamheter ska behandlas jämställt och likvärdigt utifrån sina behov när det gäller vilka resurser och insatser man får ta del av. (Region Östergötland, 2018)

2.4 Hälsa, jämlikhet och jämställdhet

Ett framgångsrikt arbete för en jämlik hälsa utgår från en människosyn som bygger på allas lika värde. En utmaning för Östergötland är att på olika sätt skapa förutsättningar för bättre hälsa på lika villkor bland länets invånare. Östgöta-kommissionen visar att det finns skillnader i hälsa mellan grupper med olika socioekonomisk situation. (Östgöta-kommissionen, 2014)

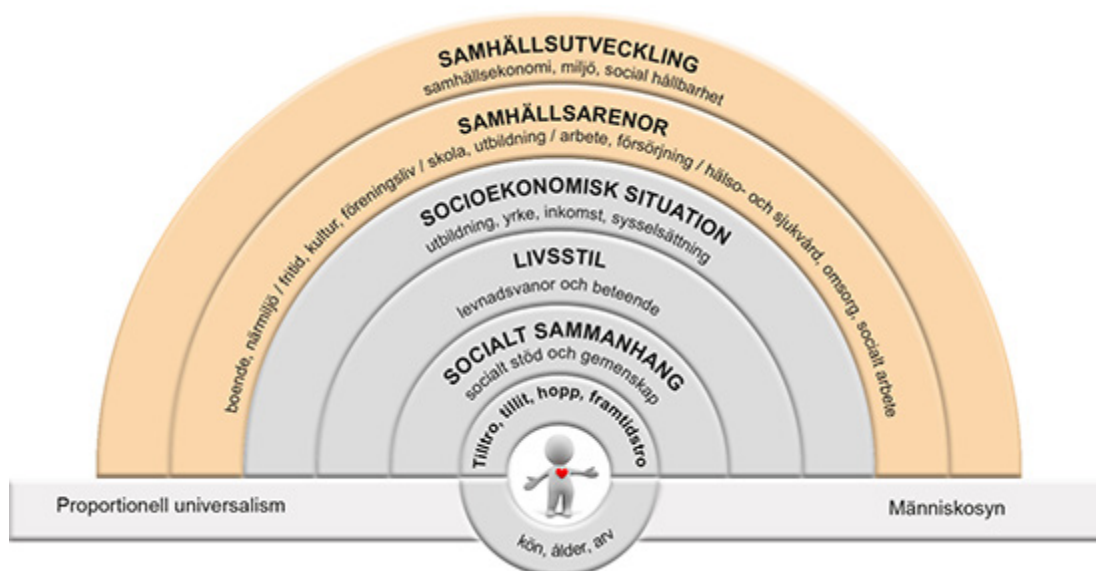

Bild 1. Östgötamodellen för jämlik hälsa – ett samspel mellan individ, miljö och samhälle. Orange färg markerar de samhälleliga förutsättningar som är avgörande för de individuella (grå) bestämningsfaktorer för hälsa. Modellen är framtagen av Jolanda van Vliet och Margareta Kristensson, 2014, baserad på hälsans bestämningsfaktorer av Dahlgren och Whitehead, 1991. (Östgöta-kommissionen, 2014)

Hur en person mår och upplever sin hälsa påverkas av faktorer på både individ- och samhällsnivå (se bild 1). På individnivå handlar det bland annat om socialt sammanhang, livsstil och socioekonomisk situation, medan det på samhällelig nivå handlar om olika samhällsarenor och samhällsutvecklingen i stort. Insatser som syftar till en mer jämlik hälsa i befolkningen bör därmed genomföras på flera olika nivåer och arenor. Det kan handla om att öka individens handlingsutrymme att ta ansvar för sin egen hälsa, samtidigt som det på samhällsnivå skapas likvärdiga förutsättningar för hela befolkningen att kunna uppnå en god hälsa. (Östgöta-kommissionen, 2014)

Att delta i arbetslivet, och få sin försörjning genom arbete har stor betydelse för människors delaktighet och självbestämmande. Att inte ha ett arbete eller ha svårt att fortsätta i arbetslivet innebär en risk i att få eller utveckla sämre hälsa. (Östgöta-kommissionen, 2014)

Jämfört med Sveriges invånare i övrigt har personer med funktionsnedsättning sämre livsvillkor. Idag finns skillnader i livsvillkor mellan flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning upplever sin hälsa som sämre än personer utan. Det kan röra sig om både psykisk och fysisk ohälsa som inte behöver vara relaterad till funktionsnedsättningen i sig. Män med funktionsnedsättning upplever ofta sin hälsa som bättre än kvinnor med funktionsnedsättning. (Myndigheten för delaktighet, 2016 a och Myndigheten för delaktighet, 2016 b)

Hos både barn och vuxna med funktionsnedsättning är risken att utsättas för brott, våld och övergrepp högre än hos personer utan funktionsnedsättning. Studier visar att det såväl inom familjen, som vid exempelvis resor i färdtjänst och vid vård är områden där dessa personer är mer utsatta. Utsattheten kommer från att många personer med funktionsnedsättning är beroende av andra personer i sin vardag för stöd och närhet. Ibland är beroendet stort vilket gör att det är svårare för en våldsutsatt person med funktionsnedsättning att bryta upp från en destruktiv relation. (Myndigheten för delaktighet, 2017 a)

Närstående till personer med funktionsnedsättning drabbas ofta av ohälsa, sämre ekonomi och försämrad livskvalitet. Det beror bland annat på att föräldrar till barn med funktionsnedsättning förvärvsarbetar i lägre utsträckning än andra föräldrar. Fler kvinnor än män går ner i arbetstid. (Myndigheten för delaktighet, 2016 b)

3 Fokusområden

Region Östergötland har identifierat ett antal fokusområden där det är särskilt viktiga att tillämpa ett funktionshinderperspektiv.

3.1 Medskapare och deltagare

Region Östergötland ska arbeta tillsammans med och för invånarna. Det innebär att personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet att delta och påverka på jämlika villkor som andra. Särskilt viktigt är det att invånare som inte kan göra sin röst hörd också har möjlighet att påverka.

Personer med funktionsnedsättning, deras närstående och organisationer som företräder dem ses som viktiga resurser i forsknings- och utvecklingsarbete. Verksamheter i Region Östergötland arbetar systematiskt och strukturerat med att ta tillvara kunskaper, erfarenheter och synpunkter från dessa grupper. Samverkan ska ske med funktionshinderrörelsen, via tydliga strukturer och uppdrag.

Region Östergötland ska arbeta för att de vägar som finns för att utvärdera och ge synpunkter till regionens verksamheter är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Personer med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att delta och påverka politiska processer, vara förtroendevald och ta del av beslut som fattas. Region Östergötland ska verka för att varje person har förutsättningar att delta och påverka i den regionala demokratin.

3.2 Digital delaktighet och tillgång till ny teknik

Region Östergötland ska arbeta för att personer med funktionsnedsättning ska känna sig trygga, aktiva, delaktiga och självständiga med digitala lösningar. Det innebär att lösningarna bland annat ska bli mer tillgängliga och användbara. Digital service som webbplatser, applikationer och e-tjänster samt välfärdsteknik ska utformas universellt och i möjligaste mån i samverkan med invånarna. Ny teknik ska kunna gynna delaktighet.

3.3 Arbeta och kunna försörja sig själv

Att delta i arbetslivet och försörja sig genom arbete har stor betydelse för människors delaktighet och självbestämmande. Personer med funktionsnedsättning ska ha samma rättigheter och möjligheter att delta i arbetslivet som personer utan funktionsnedsättning. Det förutsätter att arbetsplatser är tillgängliga och att individuella kompensatoriska insatser genomförs.

Region Östergötland ska vara en arbetsplats för alla. Personer med funktionsnedsättning rekryteras till och deltar i arbetslivet på jämlika villkor som andra. Det är viktigt att så långt det går, möjliggöra att ta vara på medarbetares kompetens och arbetsförmåga om medarbetaren får en funktionsnedsättning. Detta ska även beaktas vid upphandlingar och vårdval när det är möjligt.

Region Östergötland ska vara ett föredöme som arbetsgivare genom systematiskt arbetsmiljöarbete och en god kompetensförsörjning. Utgångspunkten är att en persons arbetsförmåga utgår från både kompetens, individuella egenskaper, arbetsuppgifter, förhållningssätt och arbetsmiljö. Arbetsplatsen och arbetsmiljön ska vara tillgänglig, stödande, hälsofrämjande och inkluderande.

Region Östergötland vill vara föregångare i att stärka personer med funktionsnedsättning i deras möjligheter att delta på arbetsmarknaden. Region Östergötland ska som organisation, samverka med olika aktörer så som näringsliv och offentlig verksamhet för att förbättra möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att få och behålla arbete.

3.4 God tillgänglighet

Region Östergötland ska vara tillgängligt för alla, oavsett funktionsförmåga. Mångfald och inkludering ska känneteckna tillgänglighetsarbetet. Ett tillgängligt samhälle gynnar alla, inte minst den äldre befolkningen som ökar i antal. Med stigande ålder följer ofta nedsatt funktionsförmåga.

Region Östergötland ska sträva efter att utforma fysiska och tekniska miljöer utifrån principen om universell utformning och tillgänglighet. I redan byggd miljö, åtgärdas hinder som med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna är enkla att avhjälpa. Region Östergötland ska främja utvecklingen av tekniska och funktionella lösningar som ger ett mer tillgängligt samhälle.

Region Östergötland ska ha en kollektivtrafik och särskilda persontransporter som erbjuder personer med funktionsnedsättning att kunna förflytta sig på ett tryggt och säkert sätt.

Medarbetare i Region Östergötland ska ha förståelse och kunskap om olika behov och möjliga anpassningar som behöver göras för att främja tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning.

Personer med funktionsnedsättning ska få information och kunna kommunicera med Region Östergötland på jämlika villkor som andra.

3.5 God hälsa

God hälsa är en resurs för självständighet och delaktighet. Att uppnå bästa möjliga hälsa utifrån sina egna förutsättningar är en rättighet för alla oavsett funktionsförmåga.

Region Östergötland ska arbeta för jämlik hälsa. Personer med funktionsnedsättning har lika rättigheter till god hälsa som andra. De hälsoklyftor som finns mellan personer med funktionsnedsättning och övriga invånare ska minska.

Verksamheter i Region Östergötland ska bedriva ett sjukdomsförebyggande arbete för personer med funktionsnedsättning med fokus på olika levnadsvanor. De åtgärder som genomförs för att främja hälsa ska vara generella, men även utformade och anpassade utifrån olika gruppers och personers behov och förutsättningar och särskilt utifrån olika funktionsnedsättningar. Särskilt viktigt är att fokusera på ökad kunskap i förebyggande och åtgärdande arbete kring våldsutsatta personer med funktionsnedsättning samt personer med psykisk ohälsa.

Region Östergötland ska följa hälsoläge, livsvillkor och levnadsförhållanden för invånarna som helhet och särskilt analysera dessa parametrar utifrån personer med funktionsnedsättning för att kunna arbeta hälsofrämjande och förebyggande.

3.6 Personcentrerad vård

Hälso- och sjukvården ska arbeta för en jämlik vård. Vården ska vara grundad i vetenskap, erfarenhet och samverkan. Region Östergötland arbetar med personcentrerad vård, vilket innebär att se och möta hela människan. Personens berättelse, egna resurser och behov lägger grunden för gemensam planering och delaktighet med ömsesidig respekt för varandras kunskap. Det innebär att bli sedd, respekterad och lyssnad på, vilket förutsätter att det finns möjligheter till kommunikation. Mötet med personer med funktionsnedsättning ska präglas av gott om tid och möjlighet att bygga förtroende, trygghet och tillit. Region Östergötland ska arbeta med att möta och vårda personen i en trygg miljö, vilket kan vara i hemmet.

Hälso- och sjukvården ska se närstående som en tillgång i bemötandet av personer med funktionsnedsättning. Det är särskilt viktigt att närstående känner trygghet och tillit till den vård som ges. Vården måste se hela människan och sambandet runt omkring.

3.7 God utbildning och livslångt lärande

Region Östergötland har utbildning både i skolor och för medarbetare. En inkluderande lärmiljö av god kvalitet är en förutsättning för ett livslångt lärande. Region Östergötland ska erbjuda tillgängliga lokaler, tolktjänster samt individuellt anpassat läromaterial.

4 Genomförande

Genomförande av det funktionshinderpolitiska programmet förutsätter att fokusområden, integreras och målsätts i strategisk treårsplan med budget, verksamhetsplaner, överenskommelser, regelböcker och avtal. Fokusområdena ska även beaktas i framtagandet av regional utvecklingsstrategi, samt andra program och strategier.

Regionstyrelsen och berörda nämnder ansvarar för att programmet följs och genomförs. Alla regionens verksamheter ansvarar för att förverkliga programmet.

För att nå ett gott resultat i genomförandet har också följande fem områden identifierats:

- Anta ett funktionshinderperspektiv i arbetet
- Samverkan
- Upphandling
- Forskningsfokus
- Kunskap

4.1 Anta ett funktionshinderperspektiv i arbetet

Region Östergötland ska anta ett funktionshinderperspektiv (se sid 6) i arbetet för ökad delaktighet och tillgänglighet. Det innebär att arbeta utifrån principen om universell utformning, identifiera och åtgärda befintliga brister i tillgänglighet, arbeta med individuella stöd och lösningar samt förebygga och motverka diskriminering.

4.2 Samverkan

Region Östergötland ska på olika sätt samverka med personer med funktionsnedsättning och närstående, olika aktörer och intresseorganisationer. Samverkan kan exempelvis ske genom att bjuda in personer med funktionsnedsättning till olika verksamheter. Samverkan främjas också av tydliga kontaktvägar mellan region och funktionshinderrörelse.

4.3 Upphandling

Vid upphandlingar ska ett funktionshinderperspektiv (se sid 6) antas och lagar följas. Genom att också göra personer med funktionsnedsättning delaktiga i upphandlingsprocessen, ökar möjligheterna att göra rätt från början.

4.4 Forskning

Forskning i området ska uppmuntras och särskilt ska forskning för att få fram nya tekniska lösningar som ökar tillgängligheten främjas. Personer med funktionsnedsättning och deras erfarenheter ska ses som en viktig del inom och komplement till den forskning och utveckling som bedrivs. Regionen bör utveckla processer för att patienter och brukare i högre grad kan göras delaktiga i såväl forskning som utveckling. Denna delaktighet syftar till en ökad kvalitet i forskningsprocessen. Egna upplevelser ska ses som en viktig kunskapskälla och ett värdefullt bidrag till att utveckla forskning inom området.

4.5 God kunskap

Medarbetare inom Region Östergötland ska, utifrån sin roll och funktion, ha tillgång till relevant kunskap om vad det innebär att leva med funktionsnedsättningar och vad som kan påverka möjligheten till delaktighet och tillgänglighet för att kunna möta varje enskild person utifrån dennes egna behov och förutsättningar. Det ska finnas tillgång till kunskap om lagstiftning, arbetsmiljö och rättigheter för personer med funktionsnedsättning, samt om hur funktionshinder kan undanröjas och undvikas. Likaså om hur olika former av diskriminering, bland annat fördomar och negativa attityder, kan förhindras. Vidare ska det finnas tillgång till utbildning för chefer och medarbetare för att kunna höja kompetensen inom området funktionsnedsättning och funktionshinder. Vid kompetenshöjande insatser kan kunskap och erfarenheter från företrädare från funktionshinderrörelsen tas till vara.

5 Uppföljning och utvärdering

Följande faktorer kan användas vid uppföljning och utvärdering av programmet:

- Ett aktuellt styrdokument finns tillgängligt.
- Konkreta mål och tydligt uppföljningsansvar finns definierat.
- Kunskapshöjande insatser bland medarbetare genomförs.
- Upphandlingar utförs utifrån lagstiftning och rådande ambitioner.
- Samråd med funktionshindersorganisationer finns.
- Särskilt fokus finns på arbetsgivarfrågor. (Myndigheten för Delaktighet, 2018 b)

Uppföljning förutsätter att programmets fokusområden integreras och målsätts i strategisk treårsplan med budget, verksamhetsplaner, överenskommelser, regelböcker och avtal. Regionstyrelsen och nämnderna ska ansvara för att följa upp programmet inom sina respektive ansvarsområden. Regionstyrelsen ansvarar för att programmet revideras under varje mandatperiod. Regionens råd för frågor om funktionsnedsättning (RRFF) ska bistå och medverka vid uppföljningar och revideringar.

6 Begrepp och definitioner

Nedan finns beskrivningar av begrepp och definitioner som är viktiga för förståelsen av programmet och hur arbetet med programmet ska bedrivas.

Delaktighet är rätten för alla personer att delta fullt ut i samhället på jämlika villkor. Det som avgör möjligheten till delaktighet är tillgängligheten i samhället och de förutsättningar som skapats för individen. Möjligheterna för alla, oavsett funktionsförmåga, att vara delaktiga rör alla områden i samhället, till exempel på arbetsmarknaden, i skolan eller offentliga miljöer. (Myndigheten för delaktighet, 2017 b)

Digital service är tjänster eller information som tillhandahålls genom offentliga myndigheters webb-platser och mobila applikationer (Regeringen, 2018).

Diskriminering innebär att en person missgynnas eller kränks genom att behandlas sämre än någon annan i en jämförbar situation, utifrån någon eller några av diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Det kallas även för direkt diskriminering. Det finns också regler och rutiner i samhället som kan verka neutrala, men som särskilt missgynnar exempelvis personer med funktionsnedsättning vilket kallas för indirekt diskriminering. (Diskrimineringsombudsmannen, 2019)

Hälsa är ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, inte endast frånvaro av sjukdom och funktionsnedsättning (WHO, 2006).

Funktionsnedsättning innebär nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom, annat tillstånd, till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara bestående eller av övergående natur. (Socialstyrelsen, 2019)

Funktionshinder är den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen (Socialstyrelsen, 2019). Funktionshinder i omgivningen kan exempelvis medföra

svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. En person kan inte ha ett funktionshinder, utan det är något som uppstår i samspel mellan en person med funktionsnedsättning och olika typer av hinder i miljöer. (Myndigheten för Delaktighet, 2017 b)

Funktionsrätt används ibland som en övergripande term för de rättigheter personer med funktionsnedsättning har, eller i sammansatta ord som till exempel funktionsrättsfrågor. Det handlar om individens rättigheter i olika samhällssituationer. Fokus flyttas från hinder, tillgänglighet och särskilda lösningar till principen om mänskliga rättigheter och ett universellt utformat samhälle. (Funktionsrätt, 2017)

Invånare är person som bor i land eller på en ort (Svenska Akademin, 2019).

Jämlikhet i programmet innebär att samhället är tillgängligt för alla oavsett funktionsförmåga. Exakt samma förutsättningar och möjligheter kan inte ges till alla, eftersom likabehandling kan leda till ojämlikheter. Jämlika villkor innebär snarare att erkänna människors olikheter och säkerställa att alla har lika möjligheter att ta del av sina rättigheter.

Jämstället innebär jämlikhet mellan kvinnor och män som ska ha samma möjlighet att forma samhället och sina egna liv (Regeringen, 2019).

Kollektivtrafik är trafik som är av allmänt ekonomiskt intresse som erbjuds allmänheten fortlöpande och utan diskriminering". Definitionen omfattar enbart trafik som är öppen för allmänheten och som inte kräver särskilt tillstånd att resa med. (Europaparlamentet, 2007)

Kommunikation rymmer alla former av kommunikation, både verbal och icke verbal. Det omfattar exempelvis språk, textning, punktskrift, taktill kommunikation, stor stil, tillgängliga multimedier, såväl som textstöd, uppläst text, lättläst språk och mänskligt tal, alternativa och kompletterande former, medel och format för kommunikation, samt tillgänglig informations- och kommunikationsteknik (IT). Språk innefattar talade och tecknade språk och andra former av icke talade språk.

Särskilda persontransporter är samlingsnamn för färdtjänst, riksfärdtjänst, sjukresor och skolskjuts. Dessa transporter är utformade efter målgruppens specifika behov och omfattar trafik som endast ställs till förfogande till resenär efter tillståndsprövning. (Sveriges Kommuner och landsting, 2019)

Tillgänglighet används för att beskriva hur väl ett samhälle skapar möjligheter för alla, oavsett funktionsförmåga, att kunna delta i samhället på jämlika villkor. Personer med funktionsnedsättning ska ha tillträde till den fysiska miljön, transporter och anläggningar samt ha tillgång till information, kommunikation, varor, produkter och tjänster, inklusive digitala lösningar. (Myndigheten för delaktighet, 2017 b)

Tillit är människans upplevelse av att lita på någon, hysa tilltro eller tillförsikt inför något eller förhoppning att något ska ske (Svenska Akademin, 2019).

Universell utformning innebär att produkter, miljöer, program och tjänster utformas för att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning, utan behov av anpassning eller specialutformning (Myndigheten för delaktighet, 2017 b).

7 Referenser

- Diskrimineringsombudsmannen. (2019). *Vad är diskriminering?* <http://www.do.se/om-diskriminering/vad-ar-diskriminering/>. Hämtad 190520.
- Europaparlamentet. (2007). *Europaparlamentet och rådets förordning (EG) 1370/2007 om kollektivtrafik på järnväg och väg*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R1370&from=EL>. Hämtad 190227.
- Funktionsrätt Sverige. (2017). *Begreppet funktionsrätt*. <https://funktionsratt.se/om-oss/begreppet-funktionsratt/>. Hämtad 190520.
- Myndigheten för delaktighet. (2016 a). *Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011-2016*. <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2016/utvardering-och-analys-av-funktionshinderspolitiken-2011-20161.pdf>. Hämtad 190128.
- Myndigheten för delaktighet. (2016 b). *En jämställdhetsanalys av levnadsvillkor och delaktighetsmöjligheter – för personer med funktionsnedsättning*. <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2016/2016-2-jamstalldhetsanalys-av-levnadsvillkor-och-delaktighetsmojligheter.pdf>. Hämtad 190128.
- Myndigheten för delaktighet. (2017 a). *Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning 2017:9*. <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2017/2017-29-mans-vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning.pdf>. Hämtad 190128
- Myndigheten för delaktighet. (2017 b). *Begrepp*. <https://www.mfd.se/stod-och-verktyg/begrepp/#link1>. Hämtad 190520.
- Myndigheten för delaktighet. (2018 a). *Myndigheten för delaktighet*. <http://www.mfd.se/delaktighet/fns-konvention/>. Hämtad 190114.
- Myndigheten för delaktighet. (2018). *Uppföljning av funktionshinderspolitiken hos offentliga aktörer*. <http://www.mfd.se/om-mfd/vi-arbetar-med/Uppfoljning-av-funktionshinderspolitiken/>. Hämtad 190227.
- Myndigheten för delaktighet. (2019). *Uppdrag och verksamhetsidé*. <http://www.mfd.se/om-mfd/uppdrag-och-verksamhetside/>. Hämtad 190325.
- Region Östergötland. (2018). *Strategisk plan med treårsbudget 2019 – 2021*.
- Regeringen. (2016). *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderpolitiken 2016/17:188*. https://www.regeringen.se/49aa12/contentassets/0571a7504d49428292a6ab114e4b0263/nationellt-mal-och-inriktning-for-funktionshinderspolitiken-prop-2016-17_188.pdf. Hämtad 190114.

- Regeringen. (2018). *Lag om tillgänglighet för digital offentlig service*. <https://www.svenskforfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2018-11/SFS2018-1937.pdf>. Hämtad 190220.
- Regeringen. (2019). *Jämställdhet*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/>. Hämtad 190520.
- Socialdepartementet. (2008). *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. <https://www.regeringen.se/contentassets/0b52fa83450445aebbf88827ec3eecb8/fns-konvention-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning-ds-200823>. Hämtad 190107.
- Socialstyrelsen. (2019). *Socialstyrelsens termbank*. <http://termbank.socialstyrelsen.se/> Hämtad 181107.
- Svenska Akademin. (2019). *Svenska Akademiens ordbok*. <https://www.saob.se/>. Hämtad 181107.
- Sveriges kommuner och landsting. (2017). *Funktionshinder och delaktighet – positionspapper*. <https://skl.se/download/18.1f3a3f84162b424002f334a3/1523602821804/Positionspapper%20Funktionshinder.pdf>. Hämtad 190110.
- Sveriges Kommuner och Landsting. (2018). *Överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018-2020*. <https://skl.se/download/18.2ec0a40816106217d5ce6d7b/1516959129300/%C3%96K%20om%20att%20st%C3%A4rka%20j%C3%A4mst%C3%A4lldhetsarbetet.pdf>. Hämtad 190325.
- Sveriges Kommuner och landsting. (2019). *Särskilda persontransporter*. <https://skl.se/samhallsplaneringinfrastruktur/trafikinfrastruktur/kollektivtrafikpersontransporter/sarskildapersontransporter.7972.html> . Hämtad 190521.
- WHO. (2006). *Constitution of the world health organization*. https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf. Hämtad 190325.
- Östgötakommissionen. (2014). *Östgötakommissionen för folkhälsa – slutrapport* <https://vardgivarwebb.regionostergotland.se/pages/266425/Folkhalsorapport.pdf>. Hämtad 190114.

7.1 Övriga referensdokument

Här följer lagar, förordningar, föreskrifter, regler, konventioner och strategier som funktionshinderpolitiska programmets innehåll är förankrat i.

- Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling
- Arbetsmiljölagen (1977:1160).
- Arbetsmiljöverket. (2014). Den hjärnvänliga arbetsplatsen.
- Arbetsmiljöförordningen (1977:1166).
- Boverkets byggregler (2011:6) – föreskrifter och allmänna råd.
- Boverkets föreskrifter om enkelt avhjälpna hinder (BFS 2013:9, HIN-3)

- Diskrimineringslag (2008:567)
- Europarådet. (1948). Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
- Europeiska unionens handikappsstrategi 2010-2020
- Europeiska unionens kollektivtrafikförordning

- Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
- FN:s konvention om barnets rättigheter
- FN:s konventioner om mänskliga rättigheter
- Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) (2017:30)
- Lag om färdtjänst (1997:736)
- Lag om kollektivtrafik (2010:1065)
- Lag om offentlig upphandling (2016:1145)
- Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (1993:387)
- Lag om tillgänglighet till digital offentlig service (2018:1937)
- Möjligheten att ställa krav om certifierad sakkunnig av tillgänglighet i bygglovsärenden (PBF)
- Plan- och bygglagen (PBL) (2010:900)
- Socialtjänstlagen (SoL) (2001:453)
- Skollagen (2010:800)
- Tillgänglighet på allmänna platser (ALM)